

ויקהל

בפשטות לערנט מען (ווי מפרשים זאגן)⁶ אז רש"י באווארנט דא: וויבאלד די תורה דערמאנט די נדבת הנשיאים נאך אלע אנדערע נדבות המשכן, דארף מען אננעמען (בפשטות) אז די נשיאים האבן זיך מתנדב געווען די לעצטע —

מ'קען ניט זאגן, אז זייער נדבה ווערט גערעכנט לבסוף נאך דערפאר ווייל אזוי איז געווען דער סדר אינעם ציווי פון הקב"ה למשה (אין אנהויב פ' תרומה) און פון משה לישראל (אין אנהויב פון אונזער סדרה) — אז דער ציווי אויף די נדבות פון אבני שהם אבני מילואים שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים (די פרטים פון די נדבות הנשיאים) שטייט נאכן ציווי אויף אלע אנדערע נדבות⁷ (צום סוף פון די י"ג דברים)⁸ —

מוסיף, (כיון שראו"ג) מוסיף, (אמרו) מעתה מה לנו כו"ל. (ד) מסיים, והמלואים לאפוד ולחשוף ואינו מוסיף, וגו', משא"כ בפרש"י כאן, את אבני שהם וגו'.

(6) משכיל לדוד כאן.

(7) ועד"ז הוא סדרם בציווי עשייתם, שהציווי על שמן למאור ובגדי כהונה נאמר בפ' תצוה לאחר הציווי על מלאכת המשכן בפ' תרומה (ולהעיר מפרש"י אמור כה, ב), ובשמים לשמן המשחה כו' נצטוו בפ' תשא.

(8) להעיר מאהיח תרומה כה, ז בתירוק הא'.

(*) להעיר מספר עץ הדעת טוב (מהרח"ו) פרשתנו (קיד, ד) שהנשיאים הביאו רק את אבני שהם והמילואים (אבל עה"פ כאן (קטו, ג) כתב שהביאו גם הבושם ושמן כו.). ולכאורה עפמיש באהיח תרומה (כה, ז), פני' (שם, ב) ועוד — כן הוא לפי הגמרא דלקמן הערה 14. אבל בגמרא שם לפני' שירד להם כו' עם המן תכשיטי נשים (בשמים) כו. ובתיב"ע פ"י גם בפסוק כח ענני שמיא בהמשך פסוק כו. ואכ"מ.

א. אויפן פסוק¹, והנשאים הביאו את אבני שהם גו' שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „והנשאים הביאו" און איז מפרש²: „א"ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח³ בתחלה⁴ ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני שהם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה⁵ ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב".

(1) פרשתנו לה, כז.

(2) מספרי נשא ז, ג (הובא גם בפרש"י שם). וליחא שם סיום פרש"י „ולפי שנתעצלו כו". ובנמדבר (פ"ב, טז), תנחומא פקודי (יא) הובא גם סיום זה — אלא ששם: (א) לא הובא זה בשם ר' נתן. (ב) הובא בכמה שינויים.

(3) בספרי ופרש"י נשא מאמר ר"ג הוא עה"פ „ויקריבו אותו לפני המשכן" שהמדובר שם הוא בנדבות העגלות והבקר לשאת המשכן, כהמשך הכתובים (ולא נזכר בספרי ופרש"י חנוכת המזבח), ותנוכת המזבח מבואר שם פסוק יוד ואילך (ראה פרש"י שם). ובפשטות י"ל שגם כאן כוונתו גם לנדבות העגלות והבקר. ובדפוס שני ובכו"כ כתי' רש"י „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המשכן בתחלה", וכן בסיום פרש"י „לכך התנדבו בחנוכתו תחלה" (וכ"ה בדפוס ראשון).

(4) לכאורה צ"ע פ"י תיבת „בתחלה" (ועד"ז הוא בספרי ופרש"י נשא שם) שהרי רק הם התנדבו לחנוכת המזבח. ואולי נק' תחלה לא דחנוכתו כ"א מצד עצם ענין המזבח, שהם היו הראשונים להקריב על המזבח ובני' הקריבו את קרבנותיהם אחר חנוכת המזבח (דהנשיאים). או י"ל כפשטות הלשון „בתחלה", שגם בני' נדבו לחנוכת המזבח קרבנות נדבה (כיון שהיו נדיבי לב ביותר) אחר הנשיאים. ולהעיר מנשא (ז, פד) „זאת חנוכת המזבח גו' מאת נשיאי ישראל". ואכ"מ.

(5) בפרש"י נשא שם — בשינויים (ועד"ז בספרי) מפרש"י כאן: (א) ליחא שם „(אנו משלימין) אותו". (ב)

(13) לה, כא.
(14) ומטעם זה ה"י אפשר לפרש „נשאם” —
„עננים” [כבמשלי כה, יד. ועוד (הובא בפרש"י לעיל

איז קלאר, אז דער צבור האט געבראכט אלץ וואס איז געווען נויטיק פאר מלאכת המשכן — היינט ווי שטימט עס מיט דעם וואס לפועל האבן נאך געפעלט די אבני שהם ואבני מילואים לאפור ולחושן, הבושם, שמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים? — ומזה

(ב) וויבאלד אז „השלימו צבור את הכל“ און זיי האבן עס געבראכט מיט אזא נדבות הלב, ווי דער פסוק איז מעיד¹⁷ „מרבית העם להביא גר' דים גר' והותר“ — איז פארוואס האבן זיי נישט געבראכט אויך די נדבות וואס די נשיאים האבן געדארפט משלים זיין¹⁸?

(ג) ולאידך: פארוואס האבן זיך די נשיאים מצטער געווען „מה עלינו לעשות“ און צוליב דעם האבן זיי בחנוכת המזבח מתנדב געווען בתחלה — זיי האבן דאך לפועל געבראכט כו"כ ענינים עיקריים פאר דעם משכן און פאר די בגדי כהונה¹⁹?

(ד) וואס גיט צו דער לשון אין רש"י „יתנדבו צבור מה שמתנדבין“ — עס וואלט געווען גענוג ווען רש"י זאגט

(17) לו, ה. ז.

(18) ראה בארובה משכיל לדוד תרומה כה, ב. אבל פירושו (שבני לא נצטוו להביא אבני שהם וכר) לא נרמז כלל ברש"י. ובפרט שלפירושו צ"ל (כמ"ש שם בעצמו) שרש"י לא פ"י דבריו בפ' תרומה מפני שסמך על פירושו (אח"כ) בפרשתנו!

(19) בבמדבר ותחומא פקודי שם „אמרו הואיל ולא זכינו בתרומת מלאכת המשכן כלום איכ' ניתן בבגדי כהונה“ (ובבמדבר „בבגדי כה"ג“). וראה אוה"ח תרומה שם („עוד נראה לומר“) — אבל בפרש"י בפשט"ם לא מצינו חילוק דבגדי כהונה אינם חשובים כ"כ כמלאכת המשכן. ולהעיר מראב"ע תרומה שם, ג (ועוד), „השלים בכבוד אבני שהם כי כי לא נמצאו רק אצל הנשיאים“. ולהעיר שלשון רש"י בפרשתנו הוא „במלאכת המשכן“.

געזאגט: „יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין כו“, ד.ה. ס'איז געווען „לפי שנתעצלו“.

ב. מ'דארף אבער פארשטיין די גרויסע אריכות אין פירוש רש"י:

(א) בהקושיא „מה ראו כו“ — וואס איז דא נוגע אז בא חנוכת המזבח האבן זיי זיך מתנדב געווען „בתחלה“ — די קשיא דא איז פארוואס זיי האבן זיך ביי מלאכת המשכן (אין דעם פסוק) נישט מתנדב געווען בתחלה — האט רש"י געדארפט בריינגען פון ר' נתן'ס רייד נאר נשיאים „למה לא התנדבו בתחלה כו“¹⁵?

(ב) בהתירוץ וביאור: וואס איז נוגע דא די אריכות ההסברה פון די נשיאים „יתנדבו צבור וכו“? לכאורה האט רש"י געדארפט באווארענען און אויספירן בקיצור, אז דער טעם איז „לפי שנתעצלו“.

(ג) בעצם הענין: ווי איז שייך זאגן אז דער גאנצער טעם וואס דער פסוק טיילט אויס די נדבות הנשיאים, רעכענענדיק זיי נאך אלע נדבות, אויך נאך טויות הנשים, איז בכדי צו לאזן וויסן אז „נתעצלו“! ס'איז דאך אפילו „בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב“¹⁶.

ג. אויך זיינען דא כמה דיוקים אין פירוש רש"י ומהן:

(א) ס'איז א סתירה מינ' ובי': פון דעם וואס רש"י זאגט „כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים“

(15) ואפילו אט"ל שזה (שהתנדבו בחנוכת המזבח תחלה) מחזק הקושיא — הרי עכ"פ הו"ל להקדים הענין שכאן לא התנדבו תחלה.

(16) ב"ב כגב, א.

חידוש איז אין זייער התנדבות בתחלה ביי חנוכת המזבח.

איז תמוה ביותר: (א) וואס פאר א קשיא איז דא אין דעם וואס (ביי חנוכת המזבח) „התנדבו בתחלה“ — זייענדיק די נשיא (ראשי) ישראל האט דאך אזוי געדארפט זיין!

(ב) לאידך, אויב די קשיא איז אויפן סדר פון נדבת חנוכת המזבח — אבער דער סדר פון נדבת המשכן איז מובן — האט דאך רש"י ניט געדארפט ברענגען די קשיא (אויך) אין אונזער פרשה ביי מלאכת המשכן, נאר בלויז אין פ' נשא?

איז דער ביאור בזה — אז היא הנותנת: מיט זיין ברענגען (אויך) דא די קשיא „מה ראו נשיאים כו“ איז רש"י אויסן (ניט צו פארענטפערן אז דאס וואס די נשיאים האבן געבראכט זייער נדבה לבסוף איז געווען מחמת עצלות, נאר פארקערט —) צו מסביר זיין אין דעם פסוק דא, אז דאס וואס די נשיאים האבן געבראכט זייער נדבה לבסוף איז דער ריכטיקער סדר הנהגה; ואדרבה: די קשיא איז גאר פארוואס ביי חנוכת המזבח האבן זיי יא געבראכט בתחלה. אין אנדערע ווערטער: דאס וואס רש"י זאגט דא „א"ר נתן מה ראו נשיאים כו“ ברענגט ער ניט אלס קשיא (אין פסוק פון פ' נשא), נאר צו מסביר זיין דעם תירוץ וביאור אין דעם פסוק דא.

ה. פארוואס דארפן די נשיאים ברענגען זייער נדבה לבסוף — זאגט רש"י: „אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו“: דער תפקיד פון א נשיא איז, אז צום אלעם ערשטן דארף ער זיך משתדל זיין אז אידן זאלן טאן דאס וואס זיי דארפן טאן, און ערשט דערנאך טראכטן וועגן זיך און זיינע ענינים;

„אמרו נשיאים מה שמחסרין ישראל אנו משלימין אותו“?

ה) וואס איז די הדגשה „ומה שמחסרין כו“ (וואס מיינט, אז אידן וועלן מאכן חסר, א חסרון אין אן ענין וואס זיי דארפן טאן) — מען האט געדארפט זאגן „ומה שלא יביאו כו“ וכיו"ב (ובפרט — אז דאס איז לשון הכתוב)?

ו) פארוואס זאגן זיי „מה עלינו לעשות“ (ווי פאסט דא דער לשון „לעשות“?) און ניט „מה עלינו להביא“²⁰ (וכיו"ב)?

ז) פארוואס ברענגט רש"י דעם נאמען פון בעל המאמר — ר' נתן? ווארום, כמדובר כמה פעמים, איז רש"י מעתיק דעם שם פון בעל המאמר נאר דאמאלס ווען דורך דעם ווערט פארענטפערט א שוועריקייט וואס קען נתערער ווערן בא א תלמיד ממולח אין פירוש הכתובים, אדער אין דעם פירוש פון רש"י²¹.

ד. וועט עס זיין פארשטאנדיק בהקדם הביאור אין דיוק הסדר והלשון פון שאלת ר' נתן — „מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה“: די קשיא איז ניט פארוואס זיי האבן זיך ניט מתנדב געווען ביי מלאכת המשכן בתחלה, נאר פארקערט: פארוואס זיי האבן זיך יא מתנדב געווען בתחלה ביי חנוכת המזבח [ווי ס'איז אויך מובן פון דעם לשון התירוצ פון ר' נתן — „לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה“ — דער

(20) להעיר שכי' בדפוס ב' וברשי' כתי".

(21) אף שלשון רש"י מקורו כנ"ל — הרי כמדובר כמ"פ כל המובא בפרש"י עה"ת צ"ל מוכרח ע"פ פשטי"מ. ובפרט שבנדודי אינו מציין שמקורו מספרי וכיו"ב.

נאָר עס קען זיין אַ מציאות פון „ומה שמחטרין כו“ — דאָס וואָס זיי האָבן געמאַכט פֿעלן באַ זיך — (חאַטש זיי האָבן אַלעס פֿריער זיכער געהאַט פון ביזת מצרים און ביזת הים, ווי רש"י האָט שוין פֿריער²³ געבראַכט, זיי האָבן דעם רצון און נדבת הלב צו ברענגען, נאָר זיי קענען עס ניט ברענגען ווייל זיי האָבן עס אויסגענוצט פֿריער²³ (לצרכי מצוה, ובפרט — שהזמ"ג ועוברת), געמאַכט פֿעלן באַ זיך) — דאָן איז „אנו משלימין אותו“.

עפ"ז איז אויך מבואר לשון רש"י „(כיון שהשלימו צבור את הכל כו)“, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות“ (און ניט „להביא“): דאָס באַציט זיך [ניט נאָר צו נדבת המשכן, נאָר בעיקר] צו זייער תפקיד אַלס נשיאים: וויבאַלד אַז „השלימו צבור את הכל“, אידן האָבן משלים געווען צו ברענגען אַלץ וואָס איז ביכולתם, האָבן זיי געזאָגט „מה עלינו לעשות“ — וואָס ליגט אויף אונז צו טאָן אַלס נשיאים, וויבאַלד זיי האָבן שוין אויסגעפֿירט (איז דעם ענין) זייער תפקיד:

און דאָן ערשט האָבן זיי אָנגעהויבן טראַכטן וועגן זייער השתתפות בנדבת המשכן — „הביאו את אבני השם כו“.

ו. טראַץ דעם וואָס דאָס איז לכאורה געווען דער ריכטיקער סדר ההנהגה פון נשיאים — איז אָבער לפועל בנוגע צו זיי אַליין אַרויסגעקומען אַ חסרון; און דערפון האָבן די נשיאים פֿאַרשטאַנען אַז דאָס וואָס זיי האָבן געוואָרט מיט זייער נדבת המשכן ביזן סוף איז געווען ניט אינגאַנצן כדבעי, נאָר ס'איז אין דעם געווען אַריינגעמישט אַז ענין פון

און ווי רש"י האָט שוין פֿריער מפרש געווען אויפן פסוק²² „וירד משה מן ההר אל העם“ — „מלמד שלא ה' משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם“ — וואָס לכאורה איז ניט מובן: מאי קמ"ל, אַז משה האָט גלייך איבערגעגעבן די שליחות פון אויבערשטן צו אידן און ניט פונה געווען פֿריער צו זיינע אייגענע עסקים? — נאָר דער ענין וחידוש איז, „לא ה' פונה לעסקיו“ [מיינט ניט (נאָר) צו זיינע צרכי הגוף וכו', נאָר אויך] צו זיינע עסקים איז דעם ענין ושליחות גופא — זיינע הכנות צו מתן תורה, כולל אויך (ובפרט) צו זיין ראוי צו „משה קבל תורה מסיני“;

און פונדעסטוועגן איז זיין סדר [זייענדיק נשיא ביי אידן, אַז צום אַלעם ערשטן קומען די צרכים פון אידן], איבערגעבן אידן די שליחות פון אוי-בערשטן און זעען אַז זיי זאלן דאָס אויספֿירן, און ערשט דערנאָך טראַכטן וועגן זיינע רוחניות'דיקע „עסקים“ בינו ובין הקב"ה, כולל זיינע הכנות צו מ"ת.

ועד"ז בנדוד"ז: דער ערשטער תפקיד פון די נשיאים איז געווען צו זאָרגן אַז „יתנדבו צבור וכו“ — אַז אידן זאלן מנדב זיין וויפיל זיי קענען; און דערי-בער האָבן זיי געזאָגט „ומה שמחטרין אנו משלימין אותו“ — ניט „ומה שלא יביאו“ וכיו"ב — ווייל מצד זייער תפקיד אַלס נשיאי ישראל האָבן זיי געמאַנט אַז אידן זאלן ברענגען לנדבת המשכן אַלץ וואָס איז ביכולתם. ובמילא איז אין דערויף ניט שייך אַז ענין פון „מה שלא יביאו“ (וואָס מיינט אַז זיי האָבן עס נאָר עס פֿעלט דער ברענגען, ווייל אויב נאָר זיי וועלן האָבן ביכולת — וועלן די נשיאים זעען אַז זיי זאלן עס ברענגען),

(23) באַ יג, יג. בשלח טו, כב. תרומה כו, טו.

(23*) ע"ד פ"י הראב"ע עה"פ.

ז. די הסברה אין דעם:

בעת די אידן האָבן מנדב געווען, זעה וקספּ וגו' — פון וועלכע מען האָט געדאַרפֿט מאַכן די כלי המשכן ובגדי כהונה — איז זעענדיק אז זיי האָבן ניט די אַלע י"ג דברים (זיי האָבן ניט פאַר-מאַגט די אבני שהם, אבני מילואים וכו'), האָבן זיי מוסיף געווען (כמובן פון דעם לשון „השלימו את הכל“, „דים“) אין די נדבות פון כסף וזהב וכו' אזוי פיל אז מען זאל מיט דעם יתרון קענען באַ-קומען (קויפֿן) דאָס וואָס פעלט, הכל כסף.²⁶

און דאָס איז דער פירוש פון „השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים“: אויך די זאכן פון די י"ג דברים וואָס ביי זיי איז ניט געווען, האָבן די אידן משלים געווען דורך מנדב זיין אַ ריבוי כסף וכו', ביז צו געבן אויך דעם פולן פרייז פון די אבני שהם, אבני מילואים וכו'.²⁷

(26) ע"ד פרש"י לעיל (תרומה כה, ב). לקנות מהו קרבנות ציבור.

(27) באברבנאל ר"פ תרומה: להגיד שאלו הדברים שיזכור יקחו מהם בתרומה אבל אם ינדבו ויתנו דברים אחרים כאלו תאמר ברזל ועופרת בגדים ודברים אחרים לא יקחו מאתם כי לא רצה יתברך שיתנו איזה דבר כו' שידומן ויקחו מאתם כמציל מן הדליקה כו'. וראה ספורנו שם כה, ג: לא יקבלו כל שוה כסף כו' אבל יקבלו תרומה שגופה נכנסת במלאכת המשכן (ולעזר מלשון רש"י שם, ב: יג דברים האמורים בענין כולם הוצרכו למלאכת המשכן כו').

אבל א) בפרש"י לא נזכר זה. ב) יתכן שכאשר לא הובאו אבני שהם וכו' עצמם, קבלו הכסף מבני עבד זה. ג) מצינו כסף שהובא לצורך דברים שבמשכן אף שאינו מפורש בכתוב (ראה ראב"ע שם, ג. איה"ח פרשתנו לו, ה). ד) גם לפרש"י הי' עודף כסף כו' שלא הוצרכו למלאכת המשכן ולא מפורש בכתוב (ראה תרומה שם, ג: עשאוהו לכלי שרת. וראה פרש"י בהערה שלפניו, לפקודי לט, א). ה) באוה"ח פרשתנו לה, כא: יודיע הכתוב כי כל צרכי המשכן כו' באו בעצמן בנדבה ולא הוצרכו לקנות

„שנתעצלו“ — און „לכך (כדי דאָס צו מתקן זיין) התנדבו בחנוכת המזבח תחלה“.

אין וואָס איז באַשטאַנען דער חסרון — איז עס רש"י מדגיש ומסביר מיטן זאָגן „השלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים“, אז דער צבור האָט משלים געווען אַלץ וואָס איז געווען נויטיק פאַר דער מלאכה (פון משכן), דים אויף אַ גענוגנדיקן אופן, אזוי, אז די נדבה פון די נשיאים איז ניט געווען מוכרח, כדלקמן.

און וויבאַלד די נשיאים האָבן געזען אז „השלימו צבור את הכל“ און זייער נדבה איז שוין ניט קיין דבר המוכרח²⁴, הייסט עס דאָך, אז זיי האָבן ניט קיין חלק שווה אין (הכרחיות — עיקר) נדבת המשכן מיט אַלע אידן — האָבן זיי דער-פון פאַרשטאַנען אז זייער הנהגה פון „לא התנדבו בתחלה“ איז ניט געווען כדבעי, נאָר ס'איז אין דעם געווען אַריינגעמישט אַן ענין פון עצלות כנ"ל.²⁵

(24) משא"כ הנשיאים אמרו „מה שמחטרינ אנו משלימין אותנו“ — החסר, מה שיחסר בהמשכן.

(25) אפי' את"ל שע"פ פשטי"מ לא הי' ציווי על כ"א מישראל לנדבת המשכן כ"א, מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (תרומה כה, ב). „קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לב יביאה“ (פרשתנו לה, ה) — הרי מובן, שמכיון שזה הי' דבר הכי חשוב אצל ישראל שהיו טורחים „שתשרה שכניה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל“ (רש"י שמיני ט, כג), פשוט שהעדר ההשתתפות בזה (כמו כל ישראל) והעדר הזריות הוא חסרון. ולהעיר מפרש"י (פקודי לט, לג) גם במשה „ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו“, ובתנחומא פקודי יא: שהי' משה מיצר על שלא השתתף (אבל ראה לקו"ש ח"י ע' 223 הערה 11).

(*) משא"כ ע"ד ההלכה — ראה רמב"ם הל' ביה"ב פ"א ה"ב: הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר.

פארשטאנען אז זיי האבן זיך געדארפט פירן אנדערש אין דעם ענין פון נדבת המשכן: ד.ה. כאטש אז זייער הנהגה איז אין אַלגעמיין א ריכטיגע — איז זי אבער אין דעם פאל ניט געווען כדבעי.

די הסברה אין דעם: דורך נדבת המשכן האט זיך אויפגעטאן דער ענין כללי, פון אלע אידן: „ושכנתי בתוכם“, דער באווייז אז „נתכפר לנו עון העגל“²⁹ וכו', און דעריבער האט זיך דא געמאנט — נוסף אויף דעם אז יעדער איד זאל האבן א חלק אין נדבת המשכן — אז דער משכן זאל אויפגעשטעלט ווערן וואס פריער.

און דערפאר, הן אמת אז דער תפקיד פון נשיא העדה או השבט איז צו באווארענען אז אידן זאלן טאן די ענינים המוטלים עליהם, האבן די נשיאים צו זאמען דערמיט געדארפט באווארענען אויך די זריות אין בנין המשכן, אז עס זאלן גרייט זיין אלע זאכן וואס מ'דארף האבן למלאכת המשכן בפועל ובהקדם.

און דערפאר האט דא ניט מתאים געווען דער סדר ההנהגה פון ווארטן כו"כ זמן און זען וואס „יתנדבו צבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין אנו משלימין אותו“ —

מצד זייער תפקיד אלס נשיאים גופא האט זיך געפאדערט, אז מאַנענדיק ביי אידן („יתנדבו צבור מה שמתנדבין“) דארפן זיי גלייכצייטיק זיך מקדים זיין צו ברענגען זייער נדבה, כדי אז דער משכן זאל אויפגעבויט ווערן בהקדם הכי אפשרי.

און דעריבער, ווען עס איז געקומען צו חנוכת המזבח — וואס אויך דאס איז

און דערפאר האבן די נשיאים געפילט אז זיי האבן ניט קיין גלייכע השתתפות אין נדבת המשכן מיט אלע אידן: אידן האבן דאך געגעבן דאס וואס איז געווען מוכרח פארן משכן, משא"כ די נדבת הנשיאים איז שוין ניט געווען אין גדר פון הכרחיות, היות אז דער כסף כו' אויף קויפען אבני שוהם כו', איז שוין געווען (און זייער השתתפות איז געווען אין דעם וואס זיי האבן בפועל געבראכט די אבני שוהם וכו', פארשפארט דעם קויפן).

ח. עס פאדערט זיך אבער נאך אלץ ביאור: וויבאלד אז ביי א נשיא פאדערט זיך דער סדר ההנהגה פון „לא הי' פונה לעסקיו“, נאר ער דארף פריער טראכטן וועגן משפיע זיין אויף אידן — פארוואס האבן די נשיאים זיך מנדב געווען לחנוכת המזבח תחלה — היפך דעם סדר פון א נשיא²⁸ ?

[אמת טאקע, אז ביי מלאכת המשכן איז זייער הנהגה געווען ניט באופן היותר נעלה — איז דאך אבער ניט שייך צו זאגן, אז דער תיקון דערויף איז דורך פירן זיך נאכדעם ניט ווי א נשיא דארף זיך פירן].

מזו מען זאגן, אז וויסנדיק אז ביי נדבת המשכן האט זיך ביי זיי אריינגעמישט א תנועה פון עצלות, האבן זיי

דבר מהם בכסף וזהב המובא בתרומה. ומזה גופא מוכח שקבלו גם זה.

(28) ואולי י"ל שזהו הטעם (רש"י בפ' נשא ו, ג) שלא קיבל משה מידם (ועד"ז שם, יוד) — כי (נוסף ע"ז שלא נצטווה כו', גם) אייז סדר ההנהגה דנשיא להביא מתחלה. ועפ"ז יומתק מה שממשיך רש"י באותו הדף „א"ר נתן מה ראו כו' ולא כתבו בדיה בפ"ע, כדרכו בכ"מ. וראה לקמן הערה 30.

(29) פרש"י שמיני ט, כג. וראה פרש"י תשא ל, טו.

(*) וראה מפרש' הספרי ורש"י שם (משכיל לדוד שם פסוק ג' וי'ד) באופן אחר.

דער ביאור אין דעם: פון די דינים הכי מפורסמים פון ר' נתן (ביז אז עס ווערט אנגערופן על שמו) איז „שעבודא דר' נתן“³²: בשעת ראובן איז שולדיק אַ חוב צו שמעון'ען און שמעון איז מחוייב צו באַצאלן לוי'ן — איז „מוציאין מזה (ראובן) ונותנין לזה (לוי)“, ראובן צאלט באופן ישר צו לוי. דער אויפטו אין דעם דין איז³³: כאַטש אַז די שייכות און התחייבות פון ראובן צו לוי קומט דורך שמעון'ען, איז אָבער נאָכדעם ווי די שייכות ווערט אויפגעטאָן, ווערט דער שעבוד אַריבערגעטראָגן גלייך פון ראובן צו לוי, כאילו ווי שמעון איז מלכתחילה ניט געווען אין מיטן.

עד"ז איז בנדו"ד: כאַטש אַז די שייכות פון אידן מיט זייער התנדבות למלאכת המשכן, ווערט אויפגעטאָן דורך (דעם זרוז פון) די נשיאים, איז ווען די אידן פאלגן און זיינען מנדב איז דאָס „מוציאין מזה — פון די מנדבים — ונותנין לזה“ — צום אויבערשטן, אַ שייכות והתקשרות באופן ישר צווישן זיי און דעם אויבערשטן, כאילו ווי די נשיאים האָבן זיך אין דעם ניט באַטייליגט³⁴.

יו"ד. עפ"ז י"ל עוד — אַז אין דעם גופא איז באַשטאַנען דער קס"ד פון די נשיאים: זיי האָבן געהאַלטן אַז היות די התנדבות פון אידן צום משכן וועט קומען דורך זייער התעוררות, ווערט

אַז ענין כללי און עס איז נוגע עס זאָל זיין בהקדם חנוכת המזבח פאַר אַלע אידן³⁰ — האָבן זיי מנדב געווען בתחלה.

ט. אַ תלמיד ממולח קען אָבער פרעגן: ווי זאָגט מען אַז ביי די נשיאים האָט געפעלט אין דער השתתפות מיטן כלל ישראל בנדבת המשכן (ווייל זייער נדבה איז ניט געווען אַ דבר המוכרח כנ"ל ס"ז) — לכאורה, וויבאלד זיי האָבן דאָך מזרז געווען די מביאים למלאכת המשכן, אַז די אידן זאָלן זיך מתנדב זיין („יתנדבו צבור מה שמתנדבין“) קומט דאָך אויס, אַז אַלץ וואָס אידן האָבן מנדב געווען האָבן די נשיאים אין דעם אַז אַנטייל, וויבאלד ס'איז געטאָן געוואָרן בכוחם וזירוזם³¹ — היינט פאַרוואָס הייסט עס אַ חסרון אין זייער חלק בנדבת המשכן?

איז דעם ענטפער אויף דעם איז רש"י מרמז דערמיט וואָס ער איז מעתיק אַז דער מאמר האָט געזאָגט ר' נתן.

(30) וזה שמשא לא קיבל מידם עד שנאמר לו מפי המקום (בין בפסוק ג בנדבת העגלות והבקר, ובין בפסוק יוד בחנוכת המזבח) — י"ל כי מאחר שזה ה' לאחר שבעת ימי המילואים שכבר ה' חינוך הכהנים במשכן ובשמיני במילואים לאחר ששרתה שכניה בו ונודע שנתכפר להם על מעשה העגל אולי אייז כנדבת למלאכת המשכן שהם צריכים להתנדב תחלה ואדרבה צריך לדאוג שכני יביאו. וזה שממשיך שם רש"י. א"ר נתן מה ראו הנשיאים כו' היינו לבאר למה אמרו הנשיאים שבוה צ"ל הסדר שיתנדבו תחלה (ולא עלתה על דעתם החילוק כסדרת משה). ובספרי איתא לפני ר"נ אומר „הסכימה דעתן לדעת עליונה. ולהעיר שבספרי ממשיך „רבי נתן אומר“ ובפרש"י „אמר ר"נ.

(31) ולהעיר מפרש"י נשא ז, א כלות משה: „בצאל ואהליאב כו' עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי כו'. ולהעיר ממרז"ל (ב"ב ט, א) גדול המעשה יותר מן העושה. אלא שבנדודי לא ה' „מעשה“ כי ה' בנדבת הלב דכל ישראל.

(32) קידושין ט, א. ויש"נ.

(33) ראה שו"ע חו"מ סי' פו ס"ה. קצוה"ח שם סק"א.

(34) ולהעיר שגם בנוגע למשה אף שכל ציווי נדבת ומלאכת המשכן ה' על ידו ועד ש'תלאו הכתוב (עשייתו) במשה" (כנ"ל הערה 31) מ"מ „הניח לו הקב"ה הקמתו“. לפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן (בידיו).

וויבאלד אז ביי זיי האט געפעלט דער תכלית הביטול³⁷, עס האט זיך ביי זיי אנגעהערט זייער זיין נשיאים³⁸, דעריבער האבן זיי געפילט אז די נדבת המשכן פון די אידן איז געקומען דורך זיי און אז צוליב דעם וועלן זיי משלים זיין דאס וואס וועט פעלן ביי אידן³⁹.

און דער הרגש הנשיאות האט גורם געווען זיי זאלן זיין „שנתעצלו“ באופן, אז זייער השתתפות אין בנין המשכן זאל ניט זיין חלק כחלק מיט אלע אנדערע אידן, ביז אז דער משכן (און דורכדעם די השראת השכינה בא אידן) האט גאר געקענט זיין אן נדבת הנשיאים.

יב. אזוי ווי אלע עניני התורה איז אויך דער ענין א הוראה צו יעדן אידן; בא יעדן אידן איז דא דער ענין ה„נשיאות“ — די נשיאות אויף עיר קטנה שלו זה הגוף⁴⁰, אויף זיינע רמ"ח אברים ושס"ה גידים, בכללות יותר דאס וואס יעדער איינער דארף זיין א משפיע (ונשיא) בסביבתו⁴¹ — איז דא אין דעם

דאס אויך פאררעכנט אלס זייער השתתפות אין מלאכת המשכן.

און עפ"ז איז פארשטאנדיק וואס זיי האבן געזאגט „יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו“ — וואס פון דעם לשון איז משמע אז ביי זיי איז ניט געווען זיכער אז זיי וועלן מוזן בריינגען (און דערפאר האבן זיי געזאגט „אנו משלימין אותו“, ניט „אנו מביאין“) — ווייל ביי זיי איז געווען אפגעלייגט אז זיי דארפן אליין ניט בריינגען, בלויז „מה שמחסרין אנו משלימין אותו“ דעם חסר, ווארום עס פעלט אין דעם מלאכת המשכן.

בשעת אבער זיי האבן געזען א דבר פלא אז „השלימו צבור את הכל“, דער צבור האט אלץ אפגעטאן בשלימות האבן זיי מרגיש געווען אז דאס קען ניט פאררעכנט ווערן ווי זייער השתתפות.

יא. לויט דעם קען מען אויך מסביר זיין דעם סיום לשון רש"י „ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב“ (עס האט געפעלט דער אות יוד פון זייער נאמען) — דלכאורה וואס פאר א שייכות האט דער ענין פון עצלות מיטן חסרון פון אות יוד בשמם? נאר (בפנימיות הענינים איז, אז) דער חסרון פון אות יו"ד וואס ווייזט אויף ביטול³⁵ איז (ניט א תוצאה, נאר) די סיבה³⁶ פון זייער „שנתעצלו“; ווי אזוי איז דאס נתגלה געווארען און מען האט זיי גערופען בשם „נשאם“ — „לפי שנתעצלו“, אז מען האט געזען „שנתעצלו“.

(37) וי"ל שגם מטעם זה מעתיק רש"י שם בעל המאמר — ר' נתן — כי עפ"ז מתורץ איך יתכן לפרש שאצל הנשיאים הי' חסר הביטול (ולכן נחסרה אות משמם), וזה מבואר ע"פ „ר' נתן שעליו מסופר (הוריות יג, ב) שרצה להעביר את רשב"ג מנשיאותו ושהוא ראוי לזה יותר מרשב"ג. היינו שידע ענינו של נשיא שאפשר שיתערב בהרגשתו ענין שאינו ביטול בתכלית, כמו שהי' אצל רשב"ג דחקין שלא יקומו מקמי ר"מ ור"נ כמו שעומדים לפניו, ואיך שהוא עצמו חשב שהוא ראוי להיות נשיא יותר מרשב"ג.

(38) ראה זח"ג כג, א.

(39) להעיר מהמשך תער"ב ח"א פרי"ד מדרג' בהרגשת הביטול.

(40) נדרים לב, ב.

(41) דהרי האדם הוא מדיני והוא וסביבתו מושפעים זמ"ז (ראה רמב"ם רפ"ז מהל' דיעות) או שהוא משפיע בסביבתו או שנעשה מושפע מהם.

(35) ראה המשך באתי לגני השי"ת פ"ו וראה כלי יקר עה"פ.

(36) ע"ד הוספת היריד דיהושע — ר' ישיעך (בעת"ז) — שלח יג, טז ובפרש"י.

האט ניט קיין טעות אז ער איז יוצא מיט דעם וואָס ער פועל'ט אויף אַ צווייטן אידן, נאָר ער איז אויך מוסיף בעבודתו — אין שקידה בלימוד התורה און קיום המצות בהידור — ביתר שאת ויתר עז, און דורכדעם ברענגט מען אַראָפּ משיח צדקנו, וואָס זיין אויפטו איז דער ענין ה"י"ד"ד" — בחי' יחידה"י, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ו)

די הוראה, אז אויב ער וויל אז באַ אים זאל ניט פעלן אין עבודת ה' לקונו און דער משכן שלו זאל זיין כדבעי, דאָרף אין דער נשיאות (אין דער השפעה אויפן צווייטן) זיך אָנהערן דער יו"ד — דער תכלית הביטול;

— בדוגמת המלך וואָס דורך דעם וואָס „כיון שכרע שוב אינו זוקף“⁴² — מער ווי באַ אַלע אַנדערע — איז ער מולך אויף אַלע אַנדערע⁴³;

עס טאָר ניט זיין דער הרגש אז ער בכח עצמו איז דער משפיע און „נשיא“, און אז די גאַנצע שייכות פון דעם צווייטן צום אויבערשטן איז נאָר אַ דאָנק אים.

און בשעת די השפעה ו„נשיאות“ איז מיט ביטול, דעמאָלט איז ער זוכה און

(44) ובפרטיות יותר י"ל שהוא בחי' קוצו של יו"ד, בחי' הכתר שלמעלה מחכמה — ראה ד"ה קול קורא תשא. ובכ"מ.

(45) ראה ד"ה וידבר אלקים אכה"ד תרצ"ט (השני) בשם הרמ"ז. וראה ל"ת להאריז"ל בראשית עה"פ ויתהלך חנוך. לקו"ט צו (ח, ב ואילך). שם סוף שה"ש. ושינ — דמשיח ענינו יחידה.

(42) ברכות לד, ב.

(43) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"א.

ויקהל* ב

עיקר מנוחת והשראת השכינה איז דאָך אויך געווען אין און דורך דעם ארון⁶, און ווי דער רמב"ם איז מבאר אז „עיקר החפץ במשכן“ איז „מקום מנוחת השכינה שהוא הארון“, היינט ווי טיילט מען עס פאָנאָדער, אז כללות המשכן והמקדש איז צוליב „השראת השכינה“ און דער ארון איז „מקום התורה“.

ב. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים:

די השראת השכינה במשכן דאָקרי מקדש⁸ איז אָנגעזאָגט געוואָרן כמש"נ⁹ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, און פון דעם שינוי הלשון „בתוכו לא נאמר אלא בתוכם“ לערנט מען אָפּ אז דאָס איז פאַרבונדן מיט אַ צווייטען ענין — ושכנתי בתוך כא"א¹⁰.

דער ביאור פון השראת השכינה אין דעם „בתוך“ — אין דעם מקדש הפרטי — פון יעדן אידן:

בסיום פון מס' חגיגה זאָגט די גמרא: א"ר אבהו אר"א ת"ח אין אור של

א. אויף דעם פסוק¹, ויעש בצלאל את הארון, שטייט אין מדרש²: „בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל אמר לו מהו המשכן הזה אמר לו שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו“³ ומלמד לישראל תורה אמר לו בצלאל והיכן התורה נתונה אמר לו משאנו עושים את המשכן אנו עושין הארון א"ל רבינו משה איז כבודה של תורה בכך אלא אנו עושין הארון ואח"כ המשכן⁴ לפיכך זכה שיקרא על שמו שנאמר ויעש בצלאל את הארון“.

פון דעם מדרש איז משמע אז דער תוכן ענין הארון איז אַ באַזונדער זאָך פון השראת השכינה במשכן, און אזוי איז משמע לכאורה פון אַן אַנדער מדרש⁵, אז נאָך דעם בויען דעם משכן האָט דער אויבערשטער געזאָגט „תקנתם אכסניא לעצמי ועכשיו תקנו אכסניא לתורה שתהא שרוי אצלי“.

איז ניט פאַרשטאַנדיק: הן אמת אז דער מקום התורה איז דער ארון⁶, אָבער

(*) וסיום מס' חגיגה. וראה לעיל ע' 309 ואילך.

(1) פרשתנו לו, א.

(2) שמיר פרשתנו פי"ג, ב. וראה תנחומא כאן ו. (תנחומא בובער ח).

(2*) שישרה .. בתוכו: ה', שישרה — צע"ק מאגהיך סכ"ג. וסירס כה (קמא, א).

(3) וכן ס"ל שם פי"ג, א. וראה במפרשי המדרש שם שדרשם זו פליגא על הא דברכות (נה, א) דבצלאל עשה המשכן תחלה. ועדין קה"ר פי"ז בפסוק יא (ולדעת היפות' כן ס"ל בשמיר שם, ד).

(4) וראה אוה"ת פרשתנו ע' ב"ג. ואכ"מ.

(4) מדרש אבכיר — הובא ביל"ש תרומה רמז שסח.

(5) ראה גם שמיר פרשה לד, ב. וראה יומא עב,

ב: מכאן לת"ח וכו'. ובכ"מ.

(6) כפשוטו הכתוב (תרומה כה, כב) ונודעתי לך שם גר. וראה גם תנחומא פרשתנו ז: ולמה פי בארון מלאכתו וכי בשביל ששם צלו של הקב"ה שהוא מצמצם שם שכינתו. ולהלן שם: שהמשכן כולו לא נעשה אלא בשביל הארון שהשכינה בתוכו. ובכ"מ.

(7) ר"פ תרומה.

(8) עירובין ב, א. וש"נ.

(9) תרומה כה, ח.

(10) ר"ח (שער האהבה פי"ז ד"ה ושני פסוקים).

ובכ"מ.